



## **İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİSİNE BİR ÖRNEK: ATATÜRK'Ü KORUMA KANUNU\***

Ahmet İLYAS\*\*

### **ÖZET**

İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan kapitalist güçlerin San Francisco Konferansı'nda "demokrasiye geçmiş ülkeler istiyoruz" çağrısı Türkiye'de de yankılandı. Bu yankı kendisini siyasal partilerin kurulmasına zemin hazırlayarak gösterdi. Bizzat İsmet İnönü'nün ya da mevcut şartların tesiriyle oluşturulan siyasal ortam Türkiye'de muhalefet olgusunun şekillenmesine yardımcı olduğu ileri sürülebilir. Çiftçi Topraklandırma Kanunu çerçevesinde yasaya muhalefet eden Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Emin Sazak gibi milletvekilleri iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa ederek Celal Bayar öncülüğünde Demokrat Parti'yi kurarak muhalefete başladılar. Cumhuriyet döneminde üçüncü kez çok partili hayata geçiş denemesi olan Demokrat Parti'nin kurulması, Osmanlı Devleti'nden bu yana devam etmekte olan iktidar-muhalefet ilişkisinin yeni bir safhasını oluşturdu.

Bu çalışmanın ana teması Türk modernleşmesinin bir argümanı olan II. Meşrutiyet sonrası kurulan siyasi partilerin, 1950 yılına kadar ki mücadelesi üzerine inşa edilmiştir. Makalenin ana önermesi 1951 yılında çıkarılmış olan Atatürk'ü Koruma Kanunu üzerinden değerlendirilecektir. Atatürk'ü Koruma Kanunu, Atatürk'ün büst ve heykellerine karşı yapılan fiili ve sözlü saldırıları önlemeye yönelik çıkarılmış bir yasadır. Kanun hazırlanırken, iktidar ve muhalefet milletvekillerinin birbirlerine karşı yapmış oldukları psikolojik hareket iktidar muhalefet ilişkisi paydasında ortaya konulacaktır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgulara göre Türkiye'de demokrasi kültürünün yerleşmediği ya da yerleştirilemediği, demokrasi söyleminin ise grupların birbirlerini alt etme temelinde hareket ettiği anlaşılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Atatürk'ü Koruma Kanunu, Demokrasi, Siyaset, Modernleşme

\*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

\*\*Okt. Batman Üniversitesi Rektörlüğü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi , El-mek: ahmetilyass@hotmail.com



## A SAMPLE OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RULING AND OPPOSITION PARTIES: ATATURK PROTECTION LAW

### ABSTRACT

The call for “democratized countries” at the San Francisco Conference by the capitalist forces which won the Second World War also made a broad impact in Turkey. This impact showed its effects by setting the ground for the establishment of political parties. It can be claimed that İsmet İnönü personally or the political environment that was formed under the influence of existing conditions, helped to shape the phenomenon of the opposition in Turkey. In the frame of the Law of Land for Farmers, some of the parliament members such as Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan and Emin Sazak resigned from the ruling party, Republican People’s Party, and started to opposition by setting up Democratic Party under the leadership of Celal Bayar.

The foundation of the Democratic Party as the third attempt for multi-party system was a kind of play on the relationship between ruling and opposition parties performed. In this play, the actor was government and the opposition party was in the role of pawn. In this study, the struggles of the political parties which were established after Second Constitutionalist Period, an argument of Turkish modernism, will be discussed including the period until 1950. The main thesis of the paper is based on Ataturk Conservation Law which was enacted in 1951. Ataturk Conservation Law is a regulation which was made due to the virtual attacks on Ataturk’s busts and statues. The psychological action of ruling and opposition party representatives toward search other during the arrangement of the regulation is going to be presented on the ruling-opposition party ground. As a result of the findings deduced from the study, it will be realized that the democracy culture in Turkey has not become established yet, and the groups merely act with the purpose of overcoming each other.

**Key Words:** Ataturk Protection Law, Democracy, Statesmanship, Modernization

### Giriş

Osmanlı imparatorluğunun merkezi rejim içerisinde tohumlanan erken cumhuriyet tabiri içselleştirilmiş bir kavram olarak kendisini meşrutiyetin son dönemlerinde hissettirmeye başladı. Başlangıçta münevverler arasında dillendirilen bu terim, gazete sütunlarında ve haftalık yayınlanan dergilerde yer veriliyordu. İstibdat sonrası 1910 yılında yaklaşık 353 gazete ve derginin yayın hayatına başlamış olması kültür enformasyonun yanında toplumda farklı fikirlerin de sahiplendiğinin göstergesiydi<sup>1</sup>. Bilhassa bu dönemde yayımlanan Sebilü’r Reşad, Türk Yurdu, Tanin gibi önemli yayın organları oluşturulduğu gibi Hürriyet İtilaf Fırkası, Milli Meşrutiyet Fırkası, Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkası, Radikal Avam Fırkası, Teceddüt Fırkası, Ahali İktisat Fırkası, Selamet-i Osmaniye Fırkası, Sosyal Demokrat Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası, Milli Ahrar Fırkası, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, İttihat Terakki Fırkası gibi siyasi

<sup>1</sup> Carter V. Findley, **Modern Türkiye Tarihi**, Timaş Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 198.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/7 Summer 2013



partiler de teşekkül ettirilmiştir<sup>2</sup>. İlk dönem için bu siyasi partilerin bazı düşüncelerin temsilcileri olsalar da günümüzdeki gibi genelde tabela partisi durumunu özümstedikleri anlaşılıyor. Ancak bunlar arasında kıyasıya bir mücadelenin yaşandığı da bilinmektedir.

İkinci Meşrutiyet döneminde iktidar için asıl mücadelenin İttihat Terakki Partisi<sup>3</sup> ile Osmanlı Ahrar Fırkası<sup>4</sup> arasında başladığı iddia edilebilir<sup>5</sup>. Bu dönemde bilhassa İTC'nin muhalifleri susturmak amacıyla şiddet eğilimine yöneldiği anlaşılıyor. Buna örnek olarak Ahrar Fırkası'ndan İsmail Kemal Bey'in İTC'nin faaliyetlerini eleştirdiği için İTC fedailerinden Serez Mebusu Derviş Bey tarafından dövülmesi ve Düyun-ı Umumiye'de memur olarak çalışan Zeki Bey'in İTC'yi şiddetli yazılarla eleştirmesi yüzünden katledilmesi yine İTC'ye muhalif bir gazete olan Serbesti'nin başyazarı Hasan Fehmi'nin öldürülmesi gösterilebilir<sup>6</sup>. 31 Mart Olayı adı verilen süreçle beraber Osmanlı Ahrar Fırkası'nın en azından bakiyelerinin silindiğini ve bunu İTC'nin bir iktidar hesaplaşması olarak algılayıp yönetimde fişleme veya tasfiye harekâtına başladığını belirtmek gerekir<sup>7</sup>.

23 Kasım 1909'da Hürriyet İtilaf Fırkası'nın<sup>8</sup> kurulması ve kendisini ideolojik yönden adem-i merkezîyetçi olarak belirtmesi iktidar-muhalefet ilişkisine başka bir seyir kazandırdı. Osmanlı-İtalya Savaşı ve Makedonya meselesinin gün yüzüne çıkmasından mütevellit İtilafçı-İttihatçı gruplar arasındaki savaş başlamış oldu. Rıza Nur, Rıza Tevfik ve Lütfi Fikri basında siyasi partiler aleyhinde inanılmaz iddialarda bulundular. Bunlardan Rıza Nur, hükümetin Kürtlerin elindeki toprakları Ermenilere vereceğinden bahsederken,<sup>9</sup> HİF yanlısı Lütfi Bey ise İTC'yi kadrolaşma yapmakla suçlamıştır<sup>10</sup>. 1912 yılında HİF yanlısı Kamil Paşa, iktidara gelince bu sefer İTC'nin gücünü kırmak için Meclisi feshetme girişimine başladı<sup>11</sup>.

1912 yılında yapılan ve tarihimize *sopalı seçimler* olarak geçen seçimlerde İTC'nin yarattığı baskı ve artan şiddet olayları yüzünden Meclisin tamamen İttihatçılardan oluşmasına zemin hazırladı<sup>12</sup>. Artık muhalefet nerdeyse sinmiş durumdaydı. Muhalefet bir yandan kendilerine yapılanları padişaha şikâyet ediyor, diğer yandan ise subaylar arasında İttihatçılara karşı ayaklanma başlatmak için çalışmalar yürütüyordu. Tüm bu gelişmeler ışığında kendilerine *Halaskar Zabitan* adı verilen bir grup ortaya çıktı. Grubun amacı ordunun siyasetten temizlenmesi ve İttihatçı otokrasinin sona erdirilmesiydi. Halaskar Zabitan grubu o kadar etkili bir muhalefet olmuştur ki İttihatçı Sait Paşa Hükümeti istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Bu bir nebze olsun muhalefetin yüreğine su serpmişti. Muhalefetin ve Halaskar Zabitan grubun desteğiyle kurulan *Büyük Kabine* adı verilen Ahmet Muhtar Paşa hükümeti arkasından teşekkül eden Kamil Paşa Hükümeti İttihatçı kadrolara göz açtırmadı. Balkan savaşında alınan yenilgi üzerine 23 Ocak 1913 yılında İttihatçılar yapmış oldukları darbeyle yönetimi devraldılar. Bab-ı Ali baskını olarak nitelendirilen bu darbeye İttihatçıların, 1913-1918 yılları arasında Tek Parti yönetimini kurduğu bilinmektedir<sup>13</sup>.

<sup>2</sup> Bakınız: Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

<sup>3</sup> Bundan sonra İttihat Terakki Partisi İTC olarak kısaltılacaktır.

<sup>4</sup> Bundan sonra Osmanlı Ahrar Fırkası OAF olarak kısaltılacaktır.

<sup>5</sup> Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 151.

<sup>6</sup> Enver Ziya Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. V, TTK, Ankara, s. 142-147.

<sup>7</sup> Findley, **Modern Türkiye Tarihi**, s. 196.

<sup>8</sup> Bundan sonra Hürriyet İtilaf Fırkası HİF olarak kısaltılacaktır.

<sup>9</sup> Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. V, s. 154.

<sup>10</sup> Ahmet Ali Gazel, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihatçılarla Muhaliflerin Uzlaşma Çabaları (1908-1912)", **Yüzcü Yılında II. Meşrutiyet**, Pınar Yayınları, İstanbul, 2008, s. 223.

<sup>11</sup> Karal, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. V, s. 159.

<sup>12</sup> Cüneyd Okay, **Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri**, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2001, s. 86.

<sup>13</sup> Feroz Ahmad, **The Making Of Modern Turkey**, Roudledge, London, 1993, s. 2.

## Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/7 Summer 2013



### Cumhuriyet'in İnşası ve Demokrasi

Birinci Dünya Harbi'nden sonra düveli muazzamaya karşı alınan ağır mağlubiyet ve imzalanan Mondros Mütarekesi teslimiyetçi bir hava oluşturdu. Bu şartlar altında savaştan sorumlu tutulan İttihatçıların bir kısmı ülkeyi terk ederken diğer kısmı ise Anadolu'da yapılması planlanan mücadele için teşkilatlanmaya başladılar<sup>14</sup>. Mustafa Kemal'in liderliğinde başlayan milliyetçi hareket Anadolu'daki orduyla birleşerek harekete ivme kazandı. Amasya Genelgesi'yle başlayan süreç ve Erzurum Kongresi'yle Heyet-i Temsiliye'nin oluşturulmasıyla milli bir kimlik kazandı. Heyet-i Temsiliye'nin gayretleriyle toplanan son Osmanlı Mebusan Meclis'inin almış olduğu Misak-ı Milli kararları sonrası İngilizler İstanbul'u işgal etti. İşgal sonrası Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da bir meclisin açılacağını bildirir<sup>15</sup>.

23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'da açılan Büyük Millet Meclis'i halkın temsiliyet hakkını ortaya çıkarması açısından önemliydi. İlk Meclis birbirinden bağımsız farklı fikirlerin sahiplendiği bir çatı durumundaydı. Çünkü o günün koşullarında halkın tek duygusu olan vatanın ve milletin bağımsızlığı her şeyden önemliydi<sup>16</sup>. Ancak tüm bunlara rağmen demokrasiden ödün vermedikleri apaçıktı. İlk dönemde mecliste yer alan parlamenterler arasında genelde Mustafa Kemal'in statüsüne karşı bir hareket olduğu bu hareketin ilk olarak Sosyalistler tarafından desteklenen Nazım Bey'in İçişleri Bakanı olarak seçilmesine rağmen Gazi'nin buna izin vermemesiyle atıldığı iddia edilebilir<sup>17</sup>. Bundan sonra muhalefet Mustafa Kemal'in gücünü kırmak için bir araya gelerek *İkinci Grup* adı verilen bir münferit hareket oluşturdular<sup>18</sup>.

Mustafa Kemal'in emriyle kurulan *Birinci Grup* ile beraber demokrasiye nispet yaparcasına ciddi bir iktidar-muhalefet ilişkisi yaşanmıştır<sup>19</sup>. İki grup arasında başlayan mücadele en sert tartışmaların yaşandığı *Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun* çıkarılması ve *Başkumandanlık Yasası'nın* kabul edilmesiyle had safhaya ulaşmıştır. Genelde bu tartışmalar Mustafa Kemal Paşa'nın *Tek Adam* olduğu konusunda ve hukuk kurallarının ihlal edildiği iddiaları üzerine kurulmuştur<sup>20</sup>. Lozan Antlaşması'nın imzalanması üzerine güçlenen Birinci Grup diğer adıyla Müdafaa-i Hukuk grubu partileşme yoluna giderken; İkinci Grup ise teşkilatlanma konusunda yaşadığı sıkıntılar yaşadı, ayrıca ikinci dönem meclisin açılmasıyla, İkinci Grup'tan hiç kimsenin seçilmemesi muhalefetin ortadan kalktığı izlenimini uyandırdı. Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy'un girişimiyle Halk Partisi'ne karşı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı<sup>21</sup> kurmaları muhalefetin filizlenmesine zemin hazırladı<sup>22</sup>.

TCF'nin ana aktörleri, Mustafa Kemal'e karşı olan silah arkadaşlarından meydana gelmesi muhalefetin güçlü olacağını göstergesiydi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisinin kuruluşunu izleyen yıllarda bilhassa TCF aleyhine Rauf Orbay'ın deyişiyle bir bardak suda kıyamet kopartılmaya çalışılıyordu<sup>23</sup>. TCF'nin, liberal ve merkez sağ eğilimli bir siyaset gütmeye çalışması, CHF tarafından irticacı ve Cumhuriyet düşmanı bir parti gibi gösterilmesine neden oldu<sup>24</sup>. Ancak TCF politik bir siyaset güderken hedefinde İsmet İnönü'nün oluşturmuş olduğu polis

<sup>14</sup> Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 113.

<sup>15</sup> Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, AAM, Ankara, 1998, s. 293.

<sup>16</sup> Arnold J. Toynbee- Kenneth P. Kirkwood, *Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 119.

<sup>17</sup> Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 341.

<sup>18</sup> Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s. 109.

<sup>19</sup> Mete Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 37.

<sup>20</sup> Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 443. Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, s. 229-260.

<sup>21</sup> Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası bundan sonra TCF olarak kısaltılacaktır.

<sup>22</sup> Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931*, s. 104-105.

<sup>23</sup> Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatırlarım*, C. II, Emre Yayınları, İstanbul, 2004, s. 169.

<sup>24</sup> Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 245-246.

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/7Summer 2013



devlet anlayışını yıkmak ve basın üzerinde sansürün kaldırılması vardı. Hatta İsmet İnönü'nün istifa ettikten sonra yerine kurulan Ali Fethi Bey hükümetine güvenoyu vermesi de bunun kanıtıydı.

Doğu'da ortaya çıkan Şeyh Said İsyanı sonrası isyana karıştığı ve isyancıların siyasi sığınağı olarak adlandırılan TCF, başladığı muhalefet görevini altı ayın sonunda terk etmek zorunda kaldı<sup>25</sup>. İlk dönem için iktidar muhalefet girişimi genel olarak gerek basının gerekse mevcut iktidar tarafından bybass edilse de arkasında bıraktıkları tohumlar Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın<sup>26</sup> kurulmasına zemin hazırlayacaktı.

Çok partili hayata geçişin ikinci denemesi olan SCF'nin kurulması muhalefet saflarında yeni bir heyecanı ortaya çıkardı. 1930'larda Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik bunalım da SCF'nin filizlenmesinde önemli bir rol oynamıştır<sup>27</sup>.

Mustafa Kemal'in bizzat emriyle Ali Fethi Okyar'a kurdurulan SCF, 99 günlük muhalefet olarak adlandırılmıştır<sup>28</sup>. SCF, kurulduktan sonra Ali Fethi Bey, parti olarak ilk mitingini Ege bölgesine yaptı. İzmir'le başladığı seçim turu neredeyse bütün Ege bölgesini gezerek, halkın sorunlarını dinleyen Okyar, kendisine gösterilen teveccühten destek alarak Halk Partisi'ne karşı ciddi bir varlık gösterdi<sup>29</sup>. Okyar'ın İzmir çıkarmasında yaşanan olaylar, Gazi'ye Cumhuriyet'in tehlikeye düştüğü biçiminde aksettirilirken, Yunus Nadi'nin Cumhuriyet gazetesinde SCF'yi suçlayıcı tavrı siyasi kulislerde tansiyonu yükseltmeye yetti<sup>30</sup>. Bunun yanında Ahmet Ağaoğlu'nun CHP'yi 1929 dünya ekonomik krizi nedeniyle yeterince önlem almamasını ve diğer taraftan bizzat kendisi tarafından hazırlanmış olduğu raporlarda CHP'nin devrimi halka yeterince anlatamadığı yönündeki eleştirileri, iki parti arasındaki siyasal krizi daha da derinleştirdi<sup>31</sup>.

1930 yılının Ekim ayında gerçekleşen belediye seçimlerinde önemli bir başarı gösteren SCF, bilhassa İstanbul'daki belediye seçimlerine hile karıştırıldığı iddialarını kasım ayında açılan Meclis'in gündeme getirdi.<sup>32</sup> Fethi Bey, Meclis'teki konuşmasında kendisinin ve partisinin komünistlerin ve mürtecilerin yandaşı olduğu tezini reddettiği gibi İsmet Paşa ve kabinesini belediye seçimlerinde jandarma polis gücünü kullanmakla suçlamıştır<sup>33</sup>. Halk partisinden ise Rasih Bey, Mahmut Esat ve Şükrü Saraçoğlu SCF'yi dincilikle, Arap harflerini geri getirmekle, rejim düşmanlığı yapmakla ve fesin tekrar serbest bırakılmasına verdikleri destekten dolayı kınadılar<sup>34</sup>.

Meclis'teki tartışmalar iktidar-muhalefet ilişkisinin de ötesine taşınmıştı. Bunun üzerine harekete geçen Mustafa Kemal, artık tarafsız olamayacağını ve Halk Parti'nin başına geçeceğini Ali Fethi Okyar'a bildirdi. Okyar, Mustafa Kemal'in bu girişimini SCF'yi feshettiğini bildiren bir bildiriyle karşılık verdi<sup>35</sup>. Böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci muhalefet partisi de kapatılmış oluyordu. İşin ilginç tarafı, hem TCF hem de SCF gibi iki siyasal partinin kapatılma gerekçesinin rejim düşmanlığı ve mürtecilerin sığınağı olduğu iddialarıdır. Belki de siyasi otorite, muhalif siyasi

<sup>25</sup> Işıl Çakan, **Türk Parlamento Tarihi'nde II. Meclis**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1999, s. 425.

<sup>26</sup> Serbest Cumhuriyet Fırkası bundan sonra SCF olarak kısaltılacaktır.

<sup>27</sup> Günver Güneş, "Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın'da Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri Üzerinde Oluşan Tartışmalar", **AÜDT Araştırmaları Dergisi**, C. XXV, S. XXXIX Ankara, 2006, s. 117.

<sup>28</sup> Haz: Osman Okyar-Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Fethi Okyar'ın Anıları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1999, s. 66.

<sup>29</sup> Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 299.

<sup>30</sup> Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, s. 301.

<sup>31</sup> A. Holly Shissler, **Between Two Empires, Ahmet Ağaoğlu And The New Turkey**, I.B. Tauris Publishers, London, 2002, s. 190.

<sup>32</sup> Shissler, **Between Two Empires, Ahmet Ağaoğlu And The New Turkey**, s. 192.

<sup>33</sup> **TBMM ZC**, C: XXI, D:III, B: LXXXIV, 2.10.1930, s. 34-39.

<sup>34</sup> **TBMM ZC**, C: XXI, D:III, B: LXXXIV, 2.10.1930, s. 33-43.

<sup>35</sup> Okyar-Seyitdanlıoğlu, **Fethi Okyar'ın Anıları**, s. 162.

## **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/7 Summer 2013



teşekkülleri ancak bu gibi nedenlerle dağıtabileceğini sanıyordu. Son raddede Cumhuriyet Türkiye'si 1945'lere kadar *Tek Parti* yönetimi altında yoluna devam etti.

### Demokrat Parti ve Yeni Dönem

İkinci Dünya Savaşı, geriye milyonlarca insanın ölümü, onlarca devletin yıkımı ve en önemlisi de umutların tükendiği bir dünya bıraktı. Savaş sonrası siyasi arenada kutuplaşma adı verilen ganimet paylaşımı komünizm ile kapitalizmin karşı karşıya gelmesinin müsebbibiydi. Bloklaşmanın şekillendiği dünya coğrafyasında Türkiye'nin cihetini emperyalistlere çevirmekten başka çaresi yoktu. Çünkü cihetin diğer tarafında Sovyet Rusya hem rejim ihracına başlamış hem de Türkiye ile geçmişteki antlaşmaları yeniden gözden geçirelim teklifini halen masada tutuyordu. Bu koşullar altında bilhassa San Francisco Konferansı'nda Batılı güçler demokrasiden yana tavır alan ülkeler görmek istiyoruz çağrısı Türkiye'de de yankılandı<sup>36</sup>. İnönü, bu çağrıyla önce 19 Mayıs nutkunda daha sonra da 1 Kasım 1945'de Meclisin açılışı sırasında:

*"Bizim tek eksliğimiz, Hükümet Partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda, memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hattâ iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları şevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasına tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır"*<sup>37</sup> sözleri siyasileri hareketlendirdi. Bu arada parti içerisinde iktidarı eleştiren Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes gazeteler aracılığıyla parti içi disiplinini altüst eden demeçler vermeye başlamışlardı<sup>38</sup>.

İsmet İnönü'nün önem verdiği *Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*'na şerh koyan yukarıda adı geçen milletvekilleri, CHP içerisinde muhalefet olmadığını öne süren Dörtlü Takrir adıyla bir önerge verdiler. Önergeye sert tepki gösteren İnönü, parti içi disiplin kurallarını işleterek Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan'ı partiden ihraç etti<sup>39</sup>. Bu ihraç Celal Bayar'ın partiden istifa etmesiyle tamamlanmış oldu. 1 Aralık 1945 tarihinde gazetelere Celal Bayar ve arkadaşlarının siyasi bir parti kuracaklarına dair haberler gündeme bomba gibi düştü<sup>40</sup>. Nitekim bu haber Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin<sup>41</sup> kurulmasıyla doğrulanmış oldu<sup>42</sup>.

### Demokrat Parti ile Halk Partisi Arasındaki İktidar Mücadelesi

Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra Halka Partisi normal koşullar altında 1947'de yapılması gereken Genel Seçim'leri öne çekerek DP'lilere gözdağı vermek istedi<sup>43</sup>. DP'nin tüm itirazlarına rağmen Temmuz 1946'da yapılan seçimlerde CHP 395 milletvekili çıkarırken DP ise 61 gibi önemli bir sayıya ulaştı. Bu durum iktidar ile muhalefet arasındaki mücadelenin ilk sahnesiydi. Meclis açıldığı gibi DP'liler seçimlerdeki usulsüzlüklerden bahsederek İnönü'nün duruma el koymasını istediler<sup>44</sup>. Ancak İnönü, bu çağrıya sessiz kaldığı gibi CHP içerisinde şahin kanat olarak bilinen Recep Peker'i başbakanlığa getirdi.

Peker'in ilk amacı dünya ekonomisi karşısında zayıflayan Türk ekonomisini dirençli hale getirmektir. Mamafih, bu yönelim halkın bir kez daha ekonomik koşullar altında ezilmesi anlamına

<sup>36</sup> Cem Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s. 21.

<sup>37</sup> TBMM ZC, C: XX, D. VII, B: I, 1.11.1945, s. 7.

<sup>38</sup> Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul, 1996, s. 25-26.

<sup>39</sup> Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 28-29.

<sup>40</sup> *Akşam*, No: 9760, 1.12.1945, s. 1-2.

<sup>41</sup> Demokrat Parti bundan sonra DP olarak kısaltılacaktır.

<sup>42</sup> Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s. 135.

<sup>43</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, s. 28.

<sup>44</sup> Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 36.

geliyordu. DP'liler, mecliste CHP'nin ekonomik politikasını eleştiren söylemlere yer verince kızılca kıyamet koştular. İktidar partisi mebusu Nihat Erim, DP'lilere sert tepki göstermesi üzerine, DP'liler Meclisi boykot ettiler. Bunun üzerine İnönü uzlaştırmacı göreviyle araya girmek zorunda kaldı<sup>45</sup>. İnönü, Peker ve Bayar'la ayrı ayrı görüşerek tarihe *12 Temmuz Beyannamesi* adı geçen bildiri yayınlandı. Bildiri, muhalefetin varlığı meşrulaştırıldığı gibi reisi cumhurun her iki partiye adil davranması esası alınıyordu<sup>46</sup>.

Tüm bu olaylar Recep Peker'in iktidardan çekilmesi anlamına geliyordu. Nitekim Peker başbakanlıktan istifa ederek yerine daha ılımlı ve uzlaşmacı kişiliğiyle bilinen Hasan Saka getirildi<sup>47</sup>. 1950 seçimlerine giderken iki parti arasında ciddi bir tartışma yaşanmaması ve İnönü'nün Doğu'ya yaptığı gezide DP milletvekillerine yer vermesi, İnönü'nün en azından muhalefeti kontrol altına aldığı düşünülürken ön plana çıkardı.

### 1950 Seçimleri Sonrası Atatürk'ü Koruma Kanununun Ekseninde İktidar Muhalefet İlişkisi

14 Mayıs 1950 tarihinde ilk defa olarak tek dereceli, gizli oy, açık tasnif ve en çok oy alanın seçilmesi ilkesine dayalı sisteminin uygulandığı seçim sonrası DP büyük bir zaferle siyasi iktidara gelerek önemli bir sonuç elde etti<sup>48</sup>. Oyların % 53,4'ünü DP, % 39,8'ini de CHP aldı<sup>49</sup>. 22 Mayıs 1950 tarihinde açılan Meclis'te yapılan seçimlerde Refik Koraltan, Meclis başkanlığına seçilirken, ardından yapılan Cumhurbaşkanlığı oylamasında ise DP Genel Başkanı Celal Bayar, Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı olarak seçildi, Bayar hükümeti kurma görevini ise DP Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e verdi<sup>50</sup>. Süreç DP lehine işlerken; CHP içerisinde ise tam bir fiyasko ve belirsizlik hâkimdi<sup>51</sup>.

Meclis çalışmaları başlar başlamaz, Adnan Menderes hükümetin programını okurken CHP'li milletvekillerine soru sorma ve cevaplama hakkı verilmemesi üzerine CHP'liler salonu terk etmeye başlaması olası bir iktidar-muhalefet mücadelesinin ilk kıvılcıymıydı<sup>52</sup>. Bu arada Arapça ezan yasağının kaldırılması ve daha sonra hükümetin Kore'ye asker gönderilmesi hususunu Meclis gündemine almayıp Bakanlar Kurulu kararıyla bir tabur askeri Kore'ye gönderme kararını alması, gergin olan ilişkileri daha da çıkmaza soktu<sup>53</sup>. İktidar ile muhalefet arasındaki bu görüntüler, 1946 yılında CHP'nin DP'ye yaptığı psikolojik baskı, rollerinin değiştiğini gösteriyordu<sup>54</sup>.

### Ticani Grubu ve Atatürk'ü Koruma Kanunu

Ticanilik, adını Şazeli Halveti kökenli Ebu'l Abbas Ahmed et-Ticani tarafından 1737 yılında Cezayir'de kurulan ve Fas, Hicaz, Mısır, Trablusgarp ve Senegal'de büyük bir nüfuz alanına sahip Ticaniyye tarikatından almıştır. Ticani grubunun Türkiye'deki temsilcisi olan Kemal Pilavlıoğlu ve grubu adını ilk defa Türkçe ezana karşı yapmış oldukları Meclis'teki eylemleriyle gündeme getirdiler<sup>55</sup>. Ticani inancına göre, heykel puttur. Dinde heykelleri kırmak gerekiyor<sup>56</sup>. Bu

<sup>45</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, s. 35.

<sup>46</sup> Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, s. 311.

<sup>47</sup> Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, s. 311.

<sup>48</sup> Süleyman Güngör, "14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. XXI, Isparta, 2010, s. 194.

<sup>49</sup> Haz: Durmuş Yalçın vd, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s. 330.

<sup>50</sup> *Akşam*, No: 11353, 20.5.1950, s. 1.

<sup>51</sup> *Cumhuriyet*, S. 9260, 20.05.1950, s. 3.

<sup>52</sup> Süleyman İnan, "Demokrat Parti Dönemi 1950-1960", edi: Süleyman İnan-Ercan Hayoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 118.

<sup>53</sup> *Cumhuriyet*, S. 9328, 27.07.1950, s. 4.

<sup>54</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, s. 53.

<sup>55</sup> *Cumhuriyet*, S. 8795, 05.02.1949, s. 1-4. *Akşam*, No: 10390, 06.02.1949, s. 2. Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Cereyanı*, C. III, Yenigün Basıncılık, İstanbul, 1998, s. 45-46.

<sup>56</sup> Tunaya, *İslamcılık Cereyanı*, s. 45.

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/7 Summer 2013



amaçla hareket eden Ticani grubu sokaklarda, mahkeme salonlarında tekbir getirme, tarikat beyanname dağıtma, Atatürk'ün büst ve heykellerine fiili saldırılar başlattılar<sup>57</sup>. 1938-1950 yılları arasında Atatürk'ün tinsel varlığına 51, fotoğraflarına 12, heykel ve büstlerine 4 olmak üzere toplamda 67 saldırı gerçekleşmiştir<sup>58</sup>.

Demokrat Parti iktidarı sırasında yurdun değişik bölgelerinde Ticaniler denilen grubun Atatürk'ün büst ve heykellerine karşı organize bir şekilde hücum ettikleri haberlerinin basında sıkça yankılanmaya başlaması, gündeme gelmesi ülkede adeta şeriatçı bir hareketlenme olduğu hissi uyandırıldı<sup>59</sup>. Yapılan tüm haberlerde Ticani grubunun Atatürk'e hakarete varan iddialar yer aldı. Akşam gazetesinin sür manşetinde verdiği "*Cami minberinden Atatürke küfür*" başlıklı yazısında Ankara'daki bir camide yobaz birinin minbere fırlatarak hezeyanlar savurduğunu, yapılan tahkikat sonrası 53 Ticani üyesinin tevkif edildiği haberi vardı<sup>60</sup>. Milliyet gazetesindeki haberde ise "*Ticani yobazlarını bütün yurt nefretle tel'in ediyor*" yer alıyordu<sup>61</sup>.

Atatürk'ün heykel ve büstleriyle ilgili haberler çoğalmaya başlayınca muhalefet partisi mebusları bu konuyu gündeme getirdiler. CHP Milletvekili Cevdet Topçu, Ticani tarikatına mensup kişilerin çıkarmış oldukları olaylara karşı hükümetin ne gibi tedbirler aldığı sorusuna<sup>62</sup> İçişleri Bakanı Halil Özyürük, Ticaniler hakkında kısa bir malumat verdikten sonra lideri bulunan Kemal Pilavlıoğlu'nun faaliyetleri ve grubun yapmış oldukları eylemlere değinerek:

*"Muhterem arkadaşlarım; hâdiselerin arz ettiği manzara şudur: Yurdun muhtelif yerlerinde heykel ve büstlere karşı tecavüzlerde bulunulmuş ve bu tecavüzlerle ilgisi ilk nazarda anlaşılan bir beyannamenin dağıtılmasına teşebbüs edilmiştir. Bu vakaların dikkati çeken hususiyetleri şunlardır:*

*A) Tecavüzlerin hedefi alelittak heykel ve büstler değil, bir şahıs olmaktan çıkıp Türk inkılabının ve Türk Cumhuriyetinin sembolü haline gelmiş olan. Atatürk'ün heykel ve büstleridir.*

*B) Dağıtılan beyanname, açıkça Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet Rejimi aleyhine müteveccihdir,*

*C) Gerek beyanname tevzii teşebbüsleri ve gerek tecavüz hâdiseleri, bir merkezden ve plânli olarak idare edildiği intibainı uyandıracak şekilde, yurdun birbirinden oldukça uzak bölgelerinde birbirine pek yakın zamanlarda vâki olmuştur.*

*D) önce saklanmaya dikkat ve gayret eden mütecavizler, gitgide cüretlerini artırarak, bir nevi kahramanlık ve fedailik tezahürü şeklinde işi nümayişkâr bir aleniye kadar götürmüşlerdir. E) Nihayet bütün bu vakalarla ilgili olarak yakalanan şahıslar ticaniler denilen teşkilâtli bir topluluğa mensup kimselerdir.<sup>63</sup>"* diyerek DP hükümetinin bu konu hakkındaki almış olduğu tedbirleri belirtmiştir.

Adalet Bakanlığı ise Ticanilerin faaliyetlerinin küçümsememesi konusunda savcılarını uyararak onları göreve çağırmıştır<sup>64</sup>. Bunun üzerine Cumhuriyet Savcılığı, Ceza Kanunu'nun 159 ve 183'üncü maddeleri istinaden halkın dini duygularını istismar ettiği gereğince Ticani grubunun faaliyetlerine katılan yaklaşık 2000 kişinin ifadesine başvurdu<sup>65</sup>. Hükümet bu tedbirleri alırken kamuoyuna *Atatürk'ü Koruma Kanunu* adlı bir yasanın da hazırlandığını bildirdi. DP'nin bu

<sup>57</sup> Tunaya, **İslamcılık Cereyanı**, s. 57.

<sup>58</sup> Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 2004.

<sup>59</sup> Akşam, "Atatürk Heykeline Bir Tecavüz Daha", No: 11762, 03.07.1951, s. 1.

<sup>60</sup> Akşam, No: 11759, 30.06.1951, s. 1.

<sup>61</sup> Milliyet, S. 421, 30.06.1951, s. 1.

<sup>62</sup> TBMM ZC, C: IX, D: IX, Toplantı I, 11.7.1951, s. 175.

<sup>63</sup> TBMM ZC, C: IX, D: IX, Toplantı I, 11.7.1951, s. 176.

<sup>64</sup> Akşam, No: 11764, 05.07.1951, s. 1.

<sup>65</sup> Akşam, No: 11764, 05.07.1951, s. 2.



girişimi, muhalefet tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Yasanın Meclise getirilmesi sırasında iktidar partisi milletvekili Salahaddin Adil Bey, yasanın basit bir heykel muhafazası tasarısı değil çok mühim hukuki ve içtimai bir husus olduğunu belirtmiştir<sup>66</sup>.

Bir diğer iktidar partisi Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu ise Anayasamızın 69. Maddesinde vatandaşların kanun önünde eşit olduğunu Atatürk'ü korumak için böyle bir kanunun anayasaya aykırı olduğunu dile getirerek yasayı eleştirmiştir<sup>67</sup>. DP Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci yasaya karşı çıkararak sevgi ve saygının kanunla sağlanamayacağını ifade ederek tasarıya şerh koymuştur<sup>68</sup>. Muhalefet, Ekinci'nin itirazlarına Mardin Milletvekili Kamil Boran aracılığıyla destek vermiştir. Kamil Boran, Atatürk'ün manevi varlığını ve maddi hatıralarının tecavüzlerden korumak için kanuna ihtiyaç hasıl olmasına üzüldüğünü ve bundan hicap duyduğunu belirtmiştir<sup>69</sup>. Bu arada basında da yasanın geri alınması için bir takım girişimlerde bulunulduğundan söz edilmiştir<sup>70</sup>. Akşam gazetesinden Şevket Rado ise Atatürk Kanununa muhalefet edenlere karşı çıkararak, yasanın amacının Atatürk'ün fikirlerini korumak olduğunu, Atatürk'e karşı taarruz edenleri önlemek pahasına bu yasanın çıkmasını zaruri görmekteydi<sup>71</sup>.

07.05.1951 tarihinde başlayan görüşmelerde DP Erzurum Milletvekili Hamid İnce, tasarıya sahip çıkarak bu tasarının gündeme gelmesinin elzem olduğunu dile getirerek dünyanın sahip çıktığı bir siyaset adamının bu kanunla korunması konusunda mecbur olduklarını söyleyerek görüşlerini açıklamıştır<sup>72</sup>. Muhlis Tümay ise tasarının Meclis'e geldiğinde beri fiiliyatların kesildiğinin bunun anlamlı olduğunu belirterek üstü kapalı bu fiillerden olayı CHP'yi suçlamıştır<sup>73</sup>. Bu suçlama karşısında CHP Çanakkale Milletvekili Süreyya Endik, kürsüden DP'lilere "*tahrik etmeyin tasarının geliş sebeplerini açıklayın*" diye çıkışır<sup>74</sup>. DP milletvekili Cezmi Türk, CHP'lilere dönerek "*biz Atatürk yolunda yürümede Halk Partisinden daha ileri olduklarını ve biz Atatürk'ün öz evlatlarıyız*" diyerek CHP'ye ağır eleştirilerde bulunmuştur<sup>75</sup>. Ankara Mebusu Salahaddin Bey, demokrasilerde farklı görüşlerin olabileceğini ancak birinin yekdiğerine saldırmasını uygun bulmadığını nitelemiştir<sup>76</sup>. Samet Ağaoglu da CHP'nin Atatürk'ün eseri olduğunu belirterek kanun hakkında destek istemektedir<sup>77</sup>.

Yukarıda da belirtildiği gibi Meclisteki tartışmaların ortak noktası Atatürk olduğu için çıkarılması düşünülen yasa da hem iktidar hem de muhalefet tarafından savunulmaya çalışılmıştır. Ancak yine iktidar-muhalefet ilişkisi bazında değerlendirildiğinde semboller üzerinden birbirlerine göndermeler devam etmiştir. Tasarı son halini aldıktan sonra 25.07.1951 Çarşamba günü meclise gelen tasarıda Abdurrahman Boyacıgiller, Atatürk'ü Koruma Kanunu dolayısıyla Zafer Gazetesi'nin kendilerini Atatürk düşmanı olarak nitelendirilmesine içerlediğini belirtmiştir<sup>78</sup>. Muhalefet partisinden Sadri Maksudi ise Demokrat Parti'lilere dönerek kendilerinin Atatürk zamanında cereyan etmiş bir Denizbank olayından dolayı suçlanmasını demokrasi açısından hiç de hoş bir tutum olmadığını ve bu kanun hakkında önceleri red vermek istediğini şimdi ise lehte karar vereceğini söylemiştir<sup>79</sup>.

<sup>66</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 40.

<sup>67</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 43-44.

<sup>68</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 49.

<sup>69</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 54.

<sup>70</sup>Akşam, No: 11681,13 Nisan 1951, s. 1.

<sup>71</sup>Akşam, No: 11681,13 Nisan 1951, s. 2.

<sup>72</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 81.

<sup>73</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 84.

<sup>74</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 83.

<sup>75</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 117.

<sup>76</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 120.

<sup>77</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 124.

<sup>78</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 306.

<sup>79</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 307.

## Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/7 Summer 2013



25.07.1951 günü yapılan görüşmede ilgi çeken en önemli tespitin iktidar ve muhalefetin Atatürk Kanunu olarak bilinen tasarıda akliselim davranarak ortak bir tutum takındıklarını görüyoruz. Adalet komisyonunda hazırlanan kanuna sadece içerik ve şekil yönünden itirazların olduğu anlaşılıyor. Bunlardan DP Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı “Arkadaşlar; aylardan beri Atatürk kanunu üzerinde gösterilen hassasiyet, bu kanunun hukuk nizamını ve umumun menfaatine uygunluğunu sağlayacak esasların meydana gelmesi maksadına matuftu<sup>80</sup>” diyerek aslında konuyu özetlemiştir.

Son tahlilde aylardır süren görüşmeler neticesinde 25.07.1951 Çarşamba günü tasarı oy birliğiyle kabul edilmiştir<sup>81</sup>. Atatürk’ü Koruma yasası iktidar-muhalefet açısından değerlendirildiğinde o dönemde önemli bir boşluğu doldurmuş ve Atatürk’ün kişiliğine ve gerçekleştirdiği devrimlere karşı yapılan ve yapılacak saldırıları bir nevi önleme konusunda önemli bir katkı sunmuştur<sup>82</sup>. 5816 sayılı Atatürk’ü Koruma Kanun’una içerik açısından bakıldığında:

**Madde 1-** Atatürk’ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Atatürk’ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk’ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir. Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asil fail gibi cezalandırılır.

**Madde 2 -** Birinci maddede yazılı suçlar; iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispetinde artırılır. Birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli artırılır.

**Madde 3 -** Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı Cumhuriyet savcılıklarınca re’sen takibat yapılır.

**Madde 4 -** Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

**Madde 5 -** Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür”.

### Sonuç Yerine

Bu çalışmada elde edilen verilere göre Türk siyasi tarihinde iktidar-muhalefet ilişkisi özetleyebilecek ve sonuç yerine yazılabilecek en doğru terim münakaşa kültürüdür. Zira II. Meşrutiyet’in ilanından beri var olan siyasi partilerin birbirleriyle olan münasebetleri ortaya çıkarmıştır ki ülkemizde bir münazara kültürünün olmadığı gerçeğidir. Çalışmanın esas hedefi olan Atatürk’ü Koruma Kanunu’na geçmeden evvel atmış yıllık dönemde iktidar muhalefet denklemi çerçevesinde İttihat Terakki ile başlayan iktidar sorunsalında; iktidar devlete sahip olma güdüsüyle hareket ederek muhalefet yok gibi davranırken, muhalefet ise kendini hissettirmek için mücadele etmiştir. Bu yıllar arasında iktidar muhalefeti ya cinayetlerle ya da basın üzerinde koyduğu ambargoyla durdurma girişimlerinde bulunmuştur.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçerken Cumhuriyet Türkiye’si İttihat Terakki’den aldığı bu ruhu sürdürmeyi amaç edinmiştir. Milli Mücadele’nin ilk başladığı yıl ve sonraki meclis çalışmalarında iktidarın istediği en temel güdü muhalefetsiz iktidar seçeneğiydi. Nitekim iki kez yapılan çok partili hayat geçme çalışmalarında iktidar muhalefeti dinsel ve tinsel sembollerle ortadan kaldırma fırsatını kaçırmadığı görülecektir. İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeler, Türkiye’nin demokrasiye geçme fırsatını ortaya koyarken, CHP içerisinde filizlenen muhalefet Demokrat Parti’nin kurulmasıyla gün yüzüne çıkmıştır. DP ile CHP arasındaki ilişkiler de en temel

<sup>80</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 308.

<sup>81</sup>TBMM Tutanak Dergisi, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 324.

<sup>82</sup>Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, s. 231.

payda mazlum zalim ilişkisine benzemektedir. DP'lilere göre iktidar olan CHP zalim, DP ise muhalefet de olduğu içinse mazlumdu. Ancak 1950 yılında yapılan seçimlerde iktidara gelen DP, CHP ile olan ilişkilerinde mazlum zalim kavramlarının değiştiği inancını ön plana çıkarmıştır. Önce Arapça ezan yasağının kaldırılmasında ve sonra da Kore'ye asker gönderme meselelerinde bu iki partinin karşı karşıya geldikleri ve bu mücadelenin siyasi erki elinde bulunduran DP'nin kazançlı çıktığı anlayışı hâkimdir

Çalışmamızın ortak paydası olan Ticani Tarikatı'nın faaliyetleri ve bunun önlenmesine yönelik çıkarılmış olan Atatürk'ü Koruma Kanunu'nda çıkartılabilecek en kestirme sonuç iktidar muhalefet ilişkisinde CHP ve DP'nin rollerinin değiştiğine olan yaklaşımdır. CHP, DP'yi dincilikle suçlarken; DP ise CHP'yi Atatürk'ün mirası üzerinden siyaset yapmakla itham etmiştir. Meclis çalışmalarında elde edilen bulgulara bu iki siyasi partinin konu Atatürk olmasına rağmen birbirlerine karşı inanılmaz bir şekilde hareket ettikleri ve demokrasiyle bağdaşmayan suçlamalarda buldukları görülmüştür. Türk toplum geleneğinde olan önce kavga edelim sonra konuşalım mantalitesi yasanın çıkarılmasında kendisini ortaya koymuş. Nitekim kanun yasalaşmadan önce iktidar ve muhalefet milletvekillerinin sağduyu göstererek ortak paydada buluşmuşlardır. Diğer taraftan DP, bu yasanın çıkarılması hususunda gösterdiği çaba, CHP'nin Tek Parti döneminde gösterdiği Atatürkçülük sloganını bile geride bırakmıştır. CHP'nin ise bu yasanın görüşülmesi sırasındaki yaklaşımı sırasında ortaya çıkan içtihat ise, mevzu bahis Atatürk olduğu için genelde pasif bir direniş sergilemeyi tercih etmiştir. Son tahlilde Atatürk'ü Koruma Kanunu'nda görüleceği üzerine Türkiye'nin sahip olduğu demokrasi gerçeği iktidar muhalefet ilişkisinin semboller ve hamaset üzerinde yürüdüğü ve bu yaklaşımın ülkemizde ciddi bir münazara kültürünün olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

## KAYNAKÇA

### A)Meclis Tutanakları

**TBMM ZC**, C: XXI, D:III, B: LXXXIV, 2.10.1930, s. 34-39.

**TBMM ZC**, C: XXI, D:III, B: LXXXIV, 2.10.1930, s. 33-43.

**TBMM ZC**, C: XX, D. VII, B: I, 1.11.1945, s. 7.

**TBMM ZC**, C: IX, D: IX, Toplantı I, 11.7.1951, s. 175.

**TBMM ZC**, C: IX, D: IX, Toplantı I, 11.7.1951, s. 176.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 40.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 43-44.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 49.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 04.05.1951, s. 54.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 81.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 84.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 83.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 117.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 120.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: VII, D: IX, 07.05.1951, s. 124.

## Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/7Summer 2013



**TBMM Tutanak Dergisi**, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 306.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 307.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 308.

**TBMM Tutanak Dergisi**, C: IX, D: IX, 25.07.1951, s. 324.

### **B)Kitaplar**

AHMAD, Feroz, *The Making Of Modern Turkey*, Roudledge, London, 1993.

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye(1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul, 1996.

ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, s. 2004.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, AAM, Ankara, 1998.

ÇAKAN, Işıl, *Türk Parlamento Tarihi'nde II. Meclis, Çağdaş Yayınları*, İstanbul, 1999.

DEMİREL, Ahmet, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup, İletişim Yayınları*, İstanbul, 1995.

EROĞLU, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İmge Kitabevi*, Ankara, 2003.

FİNDLEY, Carter V., *Modern Türkiye Tarihi*, Timaş Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 198.

KARAL, Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, TTK, Ankara, 1998.

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967.

OKAY, Cüneyd, *Bir Meşrutiyet Aydını Nüzhet Sabit Hayatı-Kişiliği-Fikirleri*, Akçağ Yayınları, İstanbul, 2001.

OKYAR, Osman, Seyitdanlıoğlu, Mehmet, *Fethi Okyar'ın Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara, 1999.

ORBAY, Rauf, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatırlarım*, C. II, Emre Yayınları, İstanbul, 2004.

SHİSSLER, A. Holly, *Between Two Empires, Ahmet Ağaoğlu And The New Turkey*, I.B. Tauris Publishers, London, 2002.

TOYNBEE, Arnold J., Kirkwood, Kenneth P., *Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2009.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

TUNAYA, Tarık Zafer, *İslamcılık Cereyanı*, C. III, Yenigün Basımcılık, İstanbul, 1998.

TUNCAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması 1923-1931*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

YALÇIN, Durmuş, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005.

ZÜRCHER, Erik Jan *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

ZÜRCHER, Erik Jan, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/7Summer 2013



---

**C)Makaleler**

- GAZEL, Ahmet Ali, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihatçılarla Muhaliflerin Uzlaşma Çabaları (1908-1912)", *Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2008, ss.205-232.
- GÜNEŞ, Günver, "Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın'da Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri Üzerinde Oluşan Tartışmalar", *AÜDT Araştırmaları Dergisi*, C. XXV, S. XXXIX Ankara, 2006, s. 117. s116-146.
- GÜNGÜR, Süleyman, "14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. XXI, Isparta, 2010, ss. 193-208.
- İNAN, Süleyman, "Demokrat Parti Dönemi 1950-1960", edi: Süleyman İnan-Ercan Hayoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, İstanbul, 2006, ss.117-145.

---

**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/ 7Summer 2013

